MEER
DAN DUIZEND
VERHALEN

أكثر من :
ألف حكاية

MEER
DAN DUIZEND
VERHALEN

1

(...)

Koning Sjahriaar droeg zijn grootvizier op om een dochter van een emir voor hem uit te zoeken. Hij huwde haar, sliep met haar en de volgende ochtend beval hij de vizier haar te doden. Daarna volgden de dochters van de hofambtenaren, officieren, kooplui en marktkramers. Geen van hen overleefde het. Moeders huilden, vaders vervloekten hun koning en smeekten God hem met een dodelijke ziekte te treffen.

Een benauwde sfeer van angst en terreur daalde neer over het anders zo uitbundige Bagdad. Zo regeerde koning Sjahriaar maandenlang. Zijn geest was zo helder als de sfeer der engelen, maar zijn hart was zo duister als de hel. De grootvizier, die elke ochtend met bloedend hart het bevel van zijn koning opvolgde, had een dochter Sjahrazade.

Ze was een wonderlijke jonge vrouw. Ze gloeide van een onverklaarbaar vuur, hoewel haar gezicht bleek was als de winter. Haar donkerbruine haar viel in woeste lokken over haar rug. Haar lichaam was tenger maar stevig. Haar heldere, krachtige stem maakte haar kleine gestalte groter. Ze had een uitstraling die tastbaar aanwezig was als ze een kamer binnenkwam.

Sjahrazade was een verwoed lezer. De planken aan de muren van haar privé kamer kreunden onder ingebonden manuscripten. Ze was nog nooit buiten Bagdad geweest, maar had in haar hoofd al de hele wereld bereisd én de wereld achter het zichtbare, met zijn geesten en demonen, vliegende paarden en versteende mensen, toverspreuken en magisch water.

Ze hield meer van personages in verhalen dan van de mensen om zich heen. Ze was in de huid gekropen van heiligen, dwazen, dieren, grappenmakers, joden, christenen,

monsters, kooplui, prinsen, mislukkelingen, moordenaars en tovenaressen. Zo verkende ze alle vormen van zichzelf en telkens als ze een verhaal had gelezen, verdween weer een vermomming, een behoefte, een droom.

En toen was ze zelf, in het diepste geheim, begonnen met het schrijven van verhalen. Ze blies haar flonkerende geest in oeroude intriges en loste de raadsels in de harten van haar personages op. Ze was de personages die ze verzon, omdat ze het niet boeiend genoeg vond om zichzelf te zijn — zoals dat bij elk geboren verhalenverteller het geval is. Op die manier had ze de grote waarheden van het leven ontdekt en diepe inzichten in de menselijke natuur verworven. Daarom was ze bijzonder wijs voor haar leeftijd. En daarom begreep ze dat koning Sjahriaar uit verdriet alle vrouwen als trouweloze zeugen beschouwde, vreesde dat hij door hen bedrogen zou worden en hen daarom dwangmatig doodde.

Ze besloot hem te redden van zijn vrouwenhaat en op die manier vele vrouwenlevens te redden.

Feilloos koos ze het enige middel daartoe.

fragment uit *Het geheime wapen van Sjahrazade* (*Twintig parels: verhalen uit Duizend-en-een-nacht*, Ed Franck)

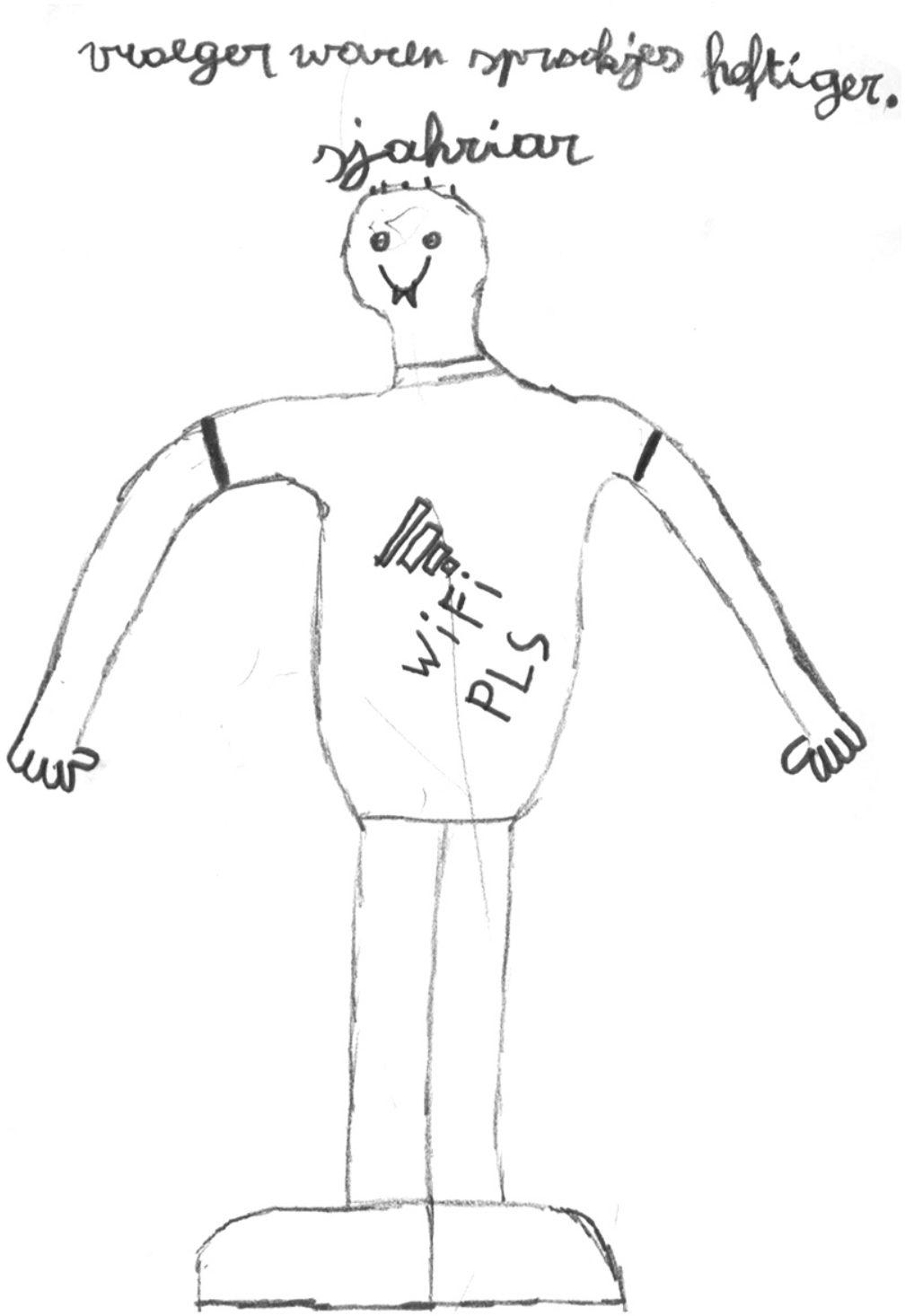

⁂ FRAGMENT 1 ⁂	p.	3—4
INTRO	p.	7—9
ATELIER 1 — ONTDEKKEN	p.	10—18
✖ FRAGMENT 2 ✖	p.	19
ATELIER 2 — OP VERHAAL KOMEN	p.	20—28
ATELIER 3 — HET TECHNIEKENRAD	p.	29—38
ATELIER 4 — KARAKTER!	p.	39—48
✦ FRAGMENT 3 ✦	p.	49
ATELIER 5 — COMPOSITIE	p.	50
ATELIER 6 — STORYBOARD	p.	51—57
TOT SLOT	p.	58—60
BIJLAGEN	p.	61
MEDIA EN MATERIALEN	p.	61—63
LITERATUURLIJST	p.	64
INSPIRATIELIJST	p.	65
COLOFON	p.	66

MEER DAN DUIZEND VERHALEN

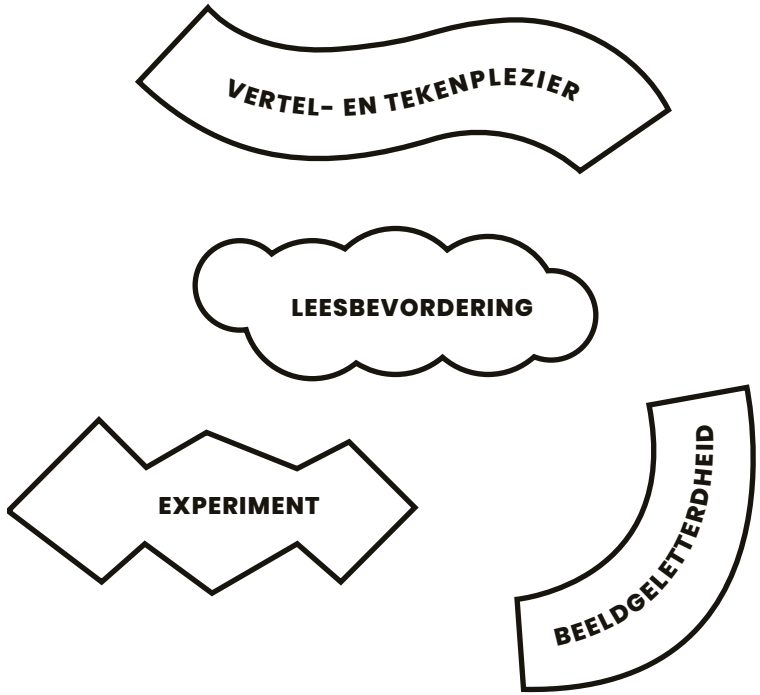

Met deze sleutelbegrippen in de rugzak organiseerde MUS-E Belgium voorjaar 2020 enkele muzische trajecten in twee lagere scholen (4de, 5de en 6de klas).

Illustrator Inge Bogaerts begeleidde, occasioneel bijgestaan door schrijfster Laila Koubaa.

Philip Pulman

"Children need art and stories and poems and music as much as they need love and food and fresh air and play."

Alles begon met een bezoekje aan de expo *Meer dan duizend nachten* in Villa Verbeelding in Hasselt. Deze interactieve tentoonstelling bracht het werk samen van vijf hedendaagse illustratoren die hun eigen fantasie hadden losgelaten op de tijdloze verhalen van *Duizend-en-één-nacht*. Een ideale gelegenheid om kinderen met deze betoverende vertellingen en dito beelden te laten kennismaken.

Ook een filosofische gedachte deed ons voor deze sfeervolle tentoonstelling als opstart kiezen: verhalen verzinnen staat helemaal centraal in *Duizend-en-één-nacht*. Zoals uit het eerste verhaalfragment blijkt weet Sjahrazade haar leven te redden dankzij de fantasie: meer dan duizend nachten blijft ze vertellen, waardoor de koning haar telkens gratie verleent. Als metafoor voor de levenskracht van vertellen kan dat tellen. Bovendien vinden deze vertellingen hun origine in de Arabische cultuur. Het is een mooi signaal, gezien de huidige diversiteit in onze maatschappij, om extra aandacht te hebben voor deze rijkdom aan verhalen.

De verwondering die ontstond bij de kinderen door kennis te maken met deze verhalen en illustraties bleek een ideale springplank om de verteller in henzelf wakker te maken. In onze trajecten kozen we voornamelijk voor beeldtaal als eerste communicatievorm van het vertellen. Omdat we geloven — en de ervaring heeft dat bevestigd — dat tekenen en schilderen voor (vaak anderstalige) kinderen laagdrempeliger is dan taal. Zo zet je ook in op 'beeldgeletterheid': ervaringsgewijs ontdekken kinderen dat je met beelden ook narrativiteit kan opbouwen. Ze leren dat er (extra) betekenis ontstaat dankzij de dialoog tussen woord, beeld en vormgeving. Dat je door verschillende technieken en materialen toe te passen een andere expressie of sfeer kan meegeven in je tekeningen.

In meerdere ateliers experimenteerde illustrator Inge Bogaerts om de creativiteit en fantasie — maar ook de visuele geletterdheid en het kijkgedrag — van kinderen te stimuleren én te ontwikkelen. Soms gebeurde dat in directe relatie tot bestaande sprookjes van over de hele wereld (zoals *Duizend-en-één-nacht*), soms niet. Vaak voelden de kinderen de behoefte om zelf op verhaal te komen en ontpopten zich tot kleine Sjahrazades.

Meer dan duizend verhalen is geen handleiding of waterdicht stappenplan. Dit is een inspiratieboekje om kinderen — die in deze tijden vaak vooral verslingerd zijn aan games — de magie en poëzie van verhalen en illustraties te doen (her)ontdekken en zelf te creëren. Een proces van *trial and error*, zoeken, opnieuw beginnen, verdiepen, ...

Natuurlijk kunnen de expertise en ervaring van een professioneel illustrator (en schrijver) hierbij van pas komen. Toch geloven we dat alles begint bij een fikse portie enthousiasme en de bereidheid om samen met de kinderen op onderzoek te gaan. Voel je vooral vrij om aan te passen, weg te laten, toe te voegen, keuzes te maken, ... afhankelijk van de eigen creativiteit én van de deelnemende kinderen. Laat je minstens zo sterk leiden door de ideeën, associaties en vragen van de kinderen die zeker spontaan zullen opwellen.

Veel plezier gewenst!

Rodaan Al Galidi

"Sprookjes zijn de beste reizigers en de succesvolste migranten die ooit op onze prachtige planeet hebben bestaan. (...) Sprookjes geloven niet in grenzen of landen of talen of identiteit of cultuur. Sprookjes zijn van iedereen, voor iedereen."

ATELIER 1 — ONTDEKKEN

VOORAF

Alles begint bij verwondering, bij kijk-, lees- en vertelplezier. De kinderen genieten van spannende, sfeervolle en goed opgebouwde verhalen en krijgen zo toegang tot kwalitatieve hedendaagse jeugdliteratuur. Ze ontdekken verschillende manieren van verbeelden, illustreren en de wisselwerking tussen woord en beeld.

Maar het mag geen eenrichtingsverkeer zijn.

Hoe ziet de leefwereld van deze kinderen eruit op vlak van leeservaringen? Hoe beleven zij verhalen in strips, films, games … (elke ervaring telt)?

ACTIES

1 SESAM, OPEN U!

Voor onze trajecten konden we de expo *Meer dan duizend nachten* meepikken in Villa Verbeelding. Dat zette meteen de deur open voor een onderdompeling in een oosterse sprookjessfeer. Maar hoe breng je iets gelijkaardigs teweeg zonder de ervaring van zo'n specifieke expo?

Lees eerst een aantal sprookjes. Het is verrijkend om ook Arabische sprookjes of minder gekende sprookjes te verkennen. (Op p. 64 vind je een literatuurlijst.) Maak een selectie en lees een aantal verhalen voor, lees de verhalen of fragmenten samen, beluister een audioboek of bekijk een filmfragment. Neem een aantal mooie boeken mee of hang wat beeldmateriaal aan de muur. Er zijn veel mogelijkheden om je groep in een sprookjesbad onder te dompelen.

Je kan ook tonen dat één en hetzelfde verhaal door verschillende illustratoren helemaal anders wordt verbeeld. De kinderen kunnen zelf een (sprookjes)boek meenemen naar de klas en er over vertellen. Of je plant een bezoek aan de bibliotheek.

2 LEZEN EN BELEVEN

Behalve het ontdekken van minder bekende sprookjes is het zeker zo belangrijk dat de kinderen kunnen stilstaan bij hun beleving van deze sprookjes.

Kringgesprek na lectuur van een sprookje:

Is er jou iets bijzonders opgevallen?
Wat is jou bijgebleven?
Hoe stel jij je een bepaald personage voor?
Kan je hem/haar beschrijven?
Hoe zou jij reageren als je je in die situatie bevond?
Welk gevoel krijg je bij dit sprookje?
Meerdere gevoelens?
(Indien je het einde weglaat:) Hoe loopt het af volgens jou?

• • •

Vanuit een gerichte babbel, inpikkend op één of verschillende sprookjes, kan je open vragen stellen en polsen naar de leefwereld van de kinderen wat verhalen betreft:

Welke sprookjes kennen jullie al? Wie wil er eentje vertellen?
Herinneren jullie je verhalen uit een (teken)film, een strip, van je grootouders, uit de Koran/Bijbel … ?
Hebben we verhalen nodig om te kunnen (over)leven?
Kunnen verhalen levens redden, zoals bij Sjahrazade?
Hoe zou onze wereld zijn zonder verhalen?
Wat heeft een goed verhaal nodig?
Wanneer vind jij een verhaal geslaagd/leuk?

• • •

Zo maak je hen ervan bewust dat onze levens opgebouwd zijn uit allerlei verhalen. En dat in ieder van ons een potentieel verhalenverteller schuilt.

Je kan er ook voor kiezen om voor elk atelier steeds voor te lezen uit hetzelfde verhaal en te stoppen op een spannend moment. Het zal de nieuwsgierigheid en het vertelplezier alleen maar meer aanwakkeren.

3 SNELSCHETSEN

Geef de leerlingen elk een eigen schetsboek om ideeën in te verzamelen en schetsen in te maken. Benadruk dat 'mislukken' in hun schetsboek niet bestaat. Alles valt onder 'uitproberen en oefenen'. Een schetsboek is een mooi middel om de waarde van het proces te stimuleren.

Je kan tijdens het voorlezen van een verhaal de kinderen vrij laten schetsen in hun schetsboek. Zeg duidelijk dat het niet de bedoeling is dat ze alles tekenen wat er verteld wordt. Ze kiezen zelf voor een bepaald personage, een fragment, een plek of een detail uit het verhaal.

Je kan dit doen als start- of afsluitmoment van elk atelier.

Nadien is het fijn om samen een aantal schetsen te bekijken en te ontdekken dat twee kinderen eenzelfde personage compleet anders hebben uitgebeeld.

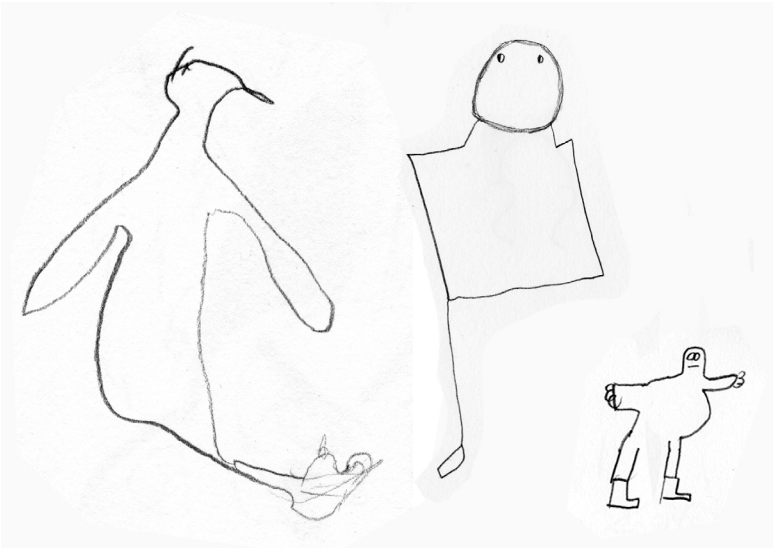

TIPS

1 Start en eindig je atelier telkens in een kring, indien mogelijk op kussens op de grond. In deze kring kan je voorlezen, in gesprek gaan met de leerlingen, opdrachten inleiden, polsen wat er leeft bij de kinderen en luisteren of er vragen zijn.

2 Maak werkeilandjes waar de leerlingen maximum met vier aan een tafeltje kunnen werken. Dat bevordert de focus.

3 Als de ruimte het toelaat is het leuk om een *Wall of process* te maken. Dit is een expo-wand waarop een aantal creaties van de kinderen terecht komen. Dat zorgt voor de nodige sfeer en stimuleert spontane uitwisseling.

SiMBAD De zee Man

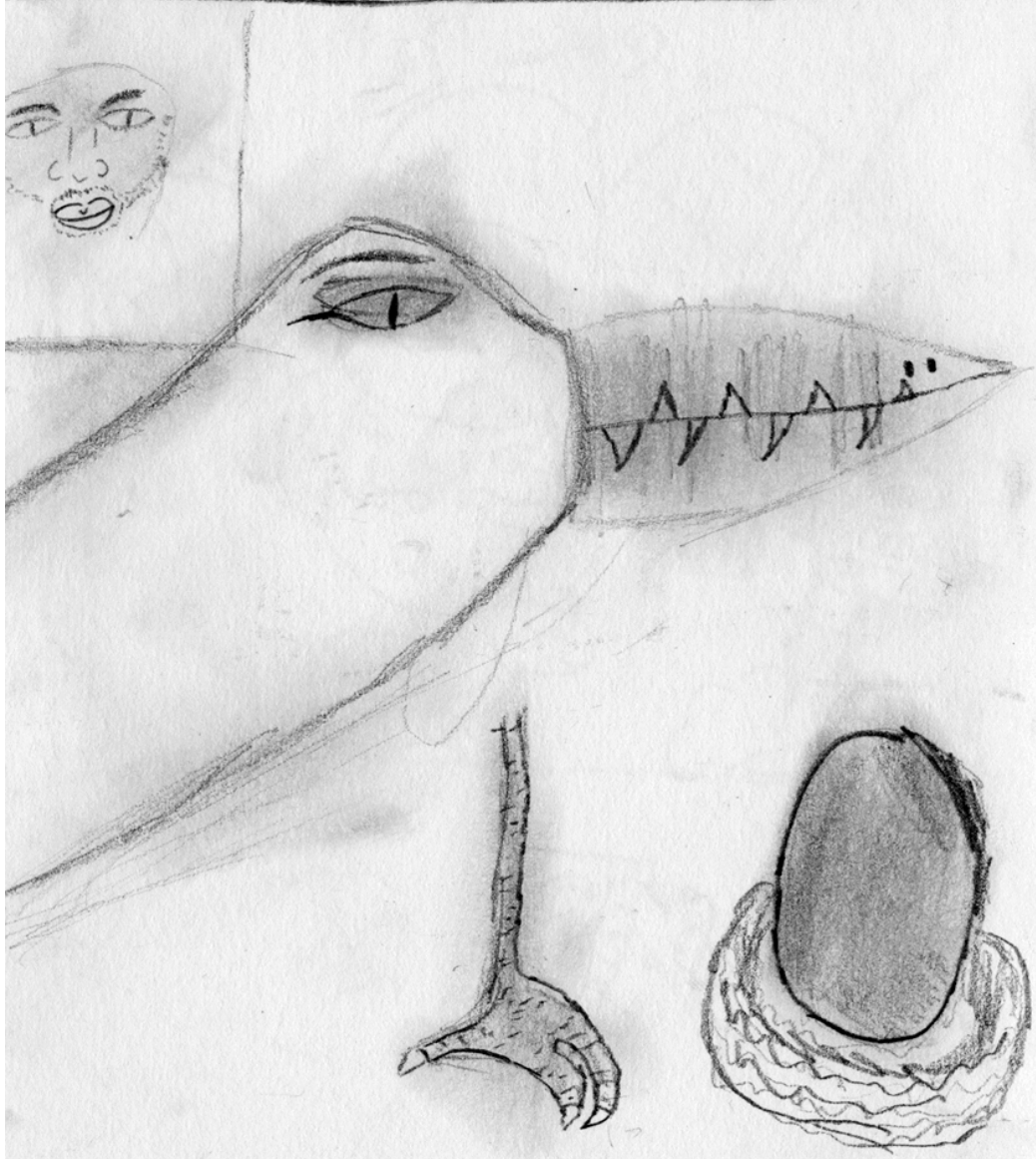

turnitiz parels

2

(...)

Boven op de top genoot Sindbad van een prachtig uitzicht, beneden zich hoorde hij de mannen zingen. Ook het schip kon hij tussen de bomen door zien. Het brood smaakte hem goed en hij genoot van de wijn. Tevreden strekte hij zich uit op het zachte gras en even later was hij in een diepe slaap. Het begon te schemeren, het werd avond, het werd nacht, de zon kwam op ...

Sindbad werd met een schok wakker. Even wist hij niet waar hij was. Hij keek om zich heen. Het was doodstil.

Doodstil?! Zijn hart sloeg een paar slagen over van de schrik. En ja hoor, iedereen was weg — het schip ook. Ze hadden hem hier achtergelaten! In zijn eentje! Zonder eten en drinken! Gelukkig hoefde hij niet van honger en dorst om te komen, want overal waren bomen met lekkere vruchten, en hij had in de verte ook al een meertje zien schitteren.

Maar hoe kwam hij van dit eilandje af? Misschien woonden hier toch mensen? Hij besloot op onderzoek uit te gaan. Al ronddwalend stuitte hij, gewoon midden op een open veld, op iets wonderlijks.

Het was een ei! Een ei zo groot als wel honderd olifanten! Het lag zomaar op de grond en het kostte hem bijna een halve dag om er omheen te lopen.

Toen hij weer bij het beginpunt was, begon het opeens flink te waaien. Een enorme schaduw viel over alles heen. Snel dook Sindbad het bos in.

fragment uit *De tweede reis van Sinbad de Zeeman* (*Sprookjes van overal*, Thé Tjong-Khing)

ATELIER 2 — OP VERHAAL KOMEN

VOORAF

“Elke mens is een bibliotheek” **Laila Koubaa**

In dit atelier slaan de kinderen aan het fantaseren, individueel of in kleine groepjes. Dit kunnen ze zelf bepalen.

Hoe kan je hun fantasie triggeren?

Voor het MUS-E traject hebben we schrijfster Laila Koubaa uitgenodigd om hen daarin te stimuleren. Zij vertelde over haar manier van werken, waar ze inspiratie uit haalt (uit haar eigen leven, een krantenknipsel, van haar eigen vader...) en hoe ze zelf soms worstelde met woorden aangezien ze thuis drietalig is opgevoed. Ze gaf de kinderen een aantal tips mee om hun eigen vertelling te creëren.

Op www.auteurslezingen.be vind je een heleboel geweldige schrijvers en illustratoren die je kan uitnodigen in het kader van dit project. Iemand die van verhalen bedenken zijn/haar beroep heeft gemaakt zal zeker indruk maken en kan de kinderen op sleeptouw nemen.

ACTIES

1 VERHALEN BEDENKEN

- Verhaalestafette: je geeft een beginzin door en elk kind moet daarna een nieuwe zin toevoegen om een verhaal te maken. Bijvoorbeeld: “Er was eens een vis die graag wilde leren vliegen”.
- Vertrekken vanuit een speciaal voorwerp dat ze van thuis uit meebrengen: via gerichte vragen in een kring kan je kinderen helpen om daar een verhaal rond te weven.
- Teken een tijdlijn en schrijf er minstens drie gebeurtenissen op (begin — midden — einde). Weef het verhaal tussen de gebeurtenissen aan elkaar.
- Vertrek vanuit een krantenknipsel, een foto of een postkaart.
- Vertrek van een bestaand sprookje en pas het naar believen aan.
- Sla een boek willekeurig open en neem er een aantal zinnen of woorden uit en puzzel er een verhaal rond.
- Maak een verhaal van een mooie of bizarre herinnering.

In de bijlages (p. 64) vind je nog enkele interessante publicaties die je kunnen inspireren om op verhaal te komen.

2 BEELDEN BEDENKEN BIJ VERHALEN

Als de kinderen graag en makkelijk lezen kan je bijvoorbeeld vertrekken van de sprookjes uit *Duizend-en-één-nacht*.

Laat ze verschillende sprookjes lezen en er hun favoriet uitkiezen. Misschien vinden ze het leuk om een ander einde te bedenken of om bepaalde personages te veranderen.

Laat ze bij hun gekozen sprookje illustraties maken. Het is dan handig om een fragment te nemen uit het sprookje. Eén zin kan al voldoende zijn.

Sommige kinderen vinden het eerder fijn om een sprookje in groep te maken. Dan kiezen ze ieder één fragmentje uit en illustreren ze samen het hele verhaal. Bijvoorbeeld in de vorm van een triptiek: één groot centraal beeld en twee kleinere illustraties.

De eerste stap is vaak om hun (hoofd)personages te tekenen en van daaruit verder te werken.

3 PERSONAGES BEDENKEN

Als de kinderen niet zulke lezers zijn kan je vertrekken van een beeld. Ook hier is een personage op papier zetten vaak de makkelijkste stap omdat ze zich met het personage kunnen identificeren. Je kan een aantal vragen stellen om hen te laten nadenken en het verhaal vorm te geven. Dat kan in de loop van het project groeien.

Wat ruikt, hoort, ziet of voelt je personage?
Waar bevindt hij/zij zich?
Wanneer speelt het zich af? Over welke periode?
Wie komt hij/zij zoals tegen tijdens zijn/haar avontuur?

...

"Er was een jongen die in het begin helemaal geen zin had om mee te doen. Hij toonde niet de minste interesse in sprookjes of verhalen. Een afwezige blik die tegelijk om aandacht vroeg bij zijn mede-leerlingen. De jongen had andere katjes te geselen. Hij was gevlucht uit zijn land naar België en was een stuk ouder dan de rest van de kinderen. Ik liet hem in het begin eerder gerust, forceerde hem niet maar liet wel altijd duidelijk merken dat hij heel welkom bleef om mee te doen en dat ik erg benieuwd was naar zijn verhaal. Na een aantal ateliers schreef hij uit eigen beweging een stuk van zijn ervaring neer en maakte er een mooi storyboard bij dat hij met veel zorg en aandacht afwerkte."

Inge Bogaerts

Vluchten voor je leven

Ik was 9 jaar toen hoord dat het oorlog was in mijn land.
In mijn dorp viel nog mee. papa zij op een dag we moeten hier weg naar een andere dorp.

Na een twee tal weken kwamen een groep mensen met enge wapens en ze zijden geef me geld mama zij we hebben geen geld.

die groep mens zijde we komen binnen 4 weken terug naar jullie moeten mij geld geven of anders maak ik je man af.

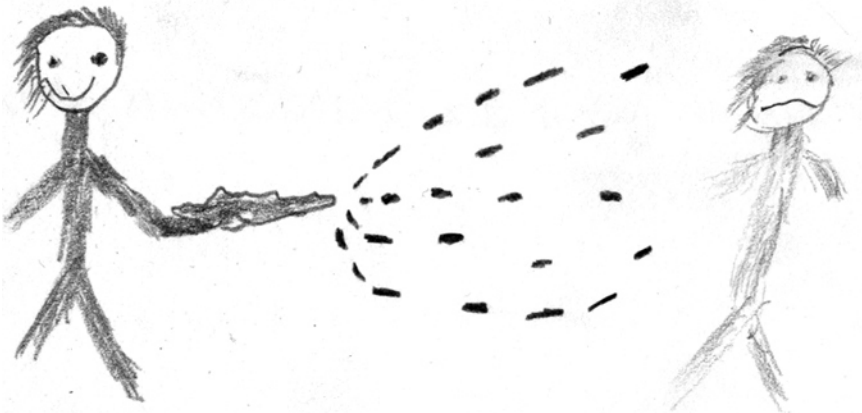

FEROZ
L6

ATELIER 3 — HET TECHNIEKENRAD

VOORAF

Dit atelier is een speelse manier om de kinderen wat uit hun comfort-zone te halen, om ze aan te moedigen om buiten de lijntjes te kleuren. Je kan hen suggereren om bijvoorbeeld twee zeer verschillende tekentechnieken door mekaar te gebruiken om tot originele en persoonlijke creaties te komen. Het uitbreiden van hun horizon is een belangrijk onderdeel van het leerproces, zonder dat het meteen tot volwaardige resultaten hoeft te leiden. Dat kan je best ook af en toe toelichten omdat kinderen — zeker in de 3de graad — al vaak prestatiegericht denken.

Voor dit atelier is goed werkmateriaal erg noodzakelijk. In de bijlage *Materialen en media* (p. 61) geven we per techniek enkele tips.

ACTIE

Maak vijf werkeilanden — eentje per tekentechniek — en verdeel de kinderen dan over de eilanden. Liefst max. vier kinderen per eiland. Je kan voor een bepaalde techniek een extra eiland maken. De bedoeling is dat de kinderen via een doorschuifsysteem van alle verschillende technieken proeven.

Dit zijn de technieken die we tijdens ons MUS-E traject hebben uitgeprobeerd:

1. **POTLOOD**
2. **INKT**
3. **VERF**
4. **HOUTSKOOL EN KRIJT**
5. **COLLAGE**

Je kan uiteraard minder of andere technieken aanbieden. Kies wat haalbaar is en wat je leuk lijkt. Het experiment werkt pas goed als je de kinderen genoeg variatie aanbiedt.

OPBOUW

STAP 1

Laat de leerlingen eerst vrij experimenteren met de materialen. De drempel om hun eigen personage meteen vorm te geven aan de hand van verschillende technieken is vaak te hoog. Het is belangrijk dat ze zich spontaan kunnen uitleven en niet vastlopen op iets dat ze denken niet te kunnen tekenen. Sommige kinderen maken probeersels of vlekken en vegen. Dat hoort er allemaal bij.

STAP 2

Voor een volgende stap kan je het techniekenrad koppelen aan hun zelf verzonnen personage of een personage uit een bestaand sprookje.

Voor deze verrassende oefening is het aan te raden dat ze hun (hoofd-) personage al een paar keer geschetst hebben en dus ongeveer weten wat ze gaan tekenen. Verdeel de kinderen (max. per vier, deze keer in een andere samenstelling) over de techniekeneilandjes.

Je laat hen aan het eerste eiland het hoofd of de kop van hun figuurtje tekenen met de techniek die ze ter beschikking hebben. Geef hen niet meer dan 10 minuten de tijd anders is de kans groot dat ze te veel gaan nadenken.

Dan laat je ze doorschuiven naar een ander techniekeneiland waar ze de romp, armen, poten ... tekenen. Herhaal dit tot hun hele personage is opgebouwd uit verschillende technieken. Dit spelletje maakt de kinderen los en ze zijn vaak aangenaam verrast door het resultaat.

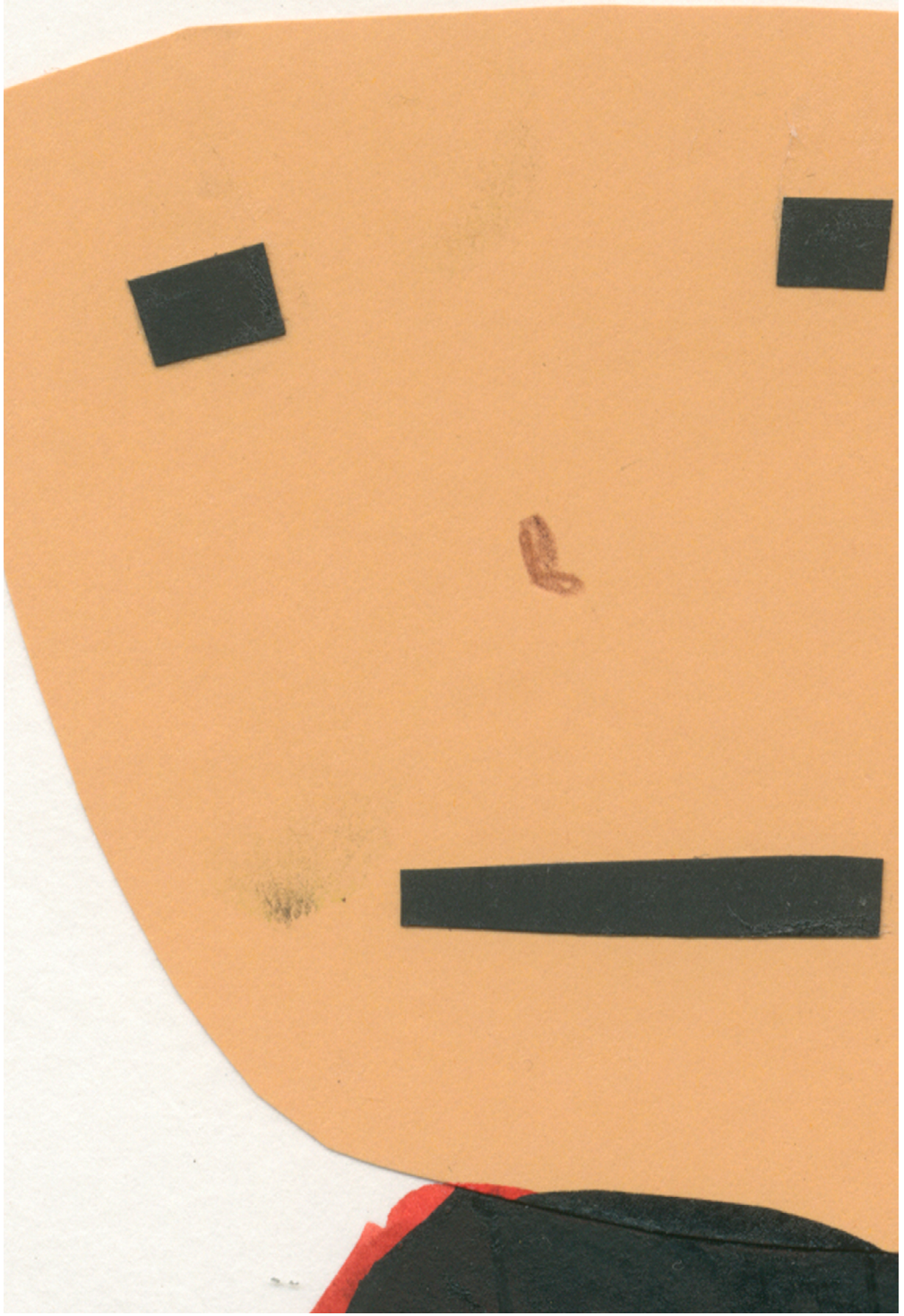

AXMAN

Bedwhan

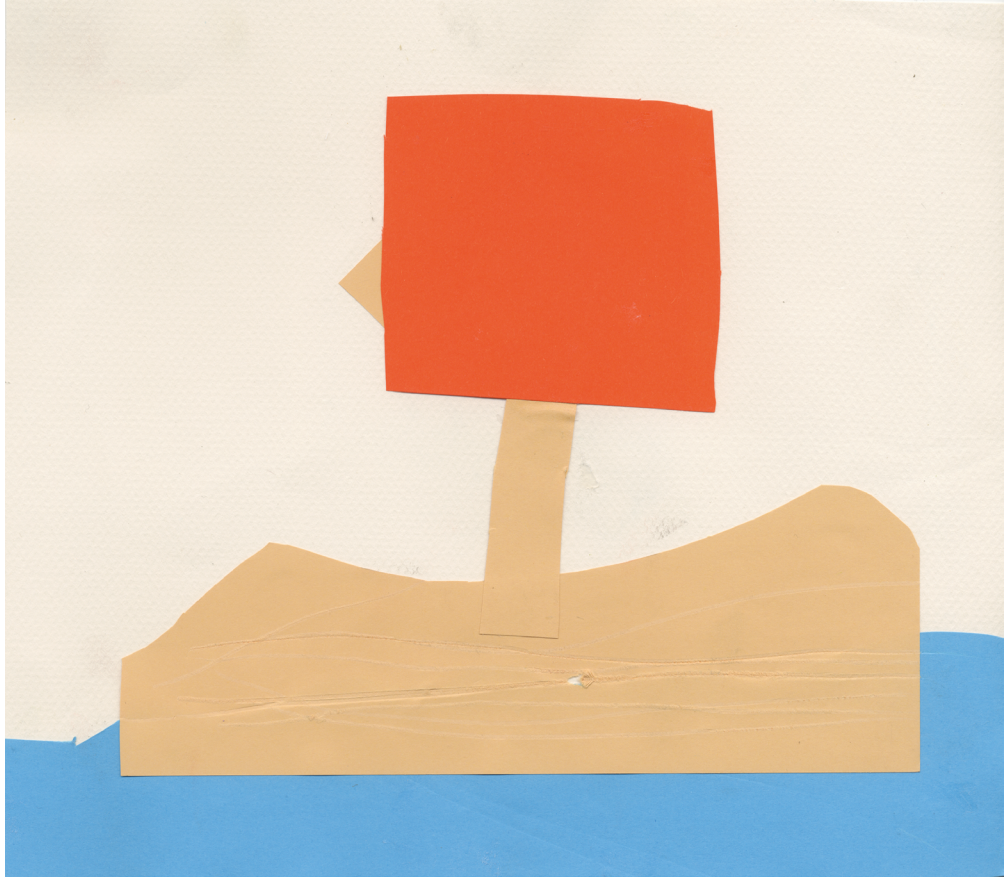

ATELIER 4 — KARAKTER!

VOORAF

Vanaf nu kan je meer gaan focussen op hun personages en expressies. Dit atelier is een zoektocht naar 'de vorm van een personage'. Als we iets op papier zetten kunnen we spelen met gezichten en lichamelijke verhoudingen. We gaan als het ware 'shoppen' in de ogen-, neuzen- en mondenwinkel, en ontdekken dat er oneindig veel mogelijkheden zijn. Hoe meer je de grenzen verlegt, hoe plezieriger het tekenen wordt. Je kan allerlei combinaties gaan maken en jij bepaalt die zelf!

ACTIE

1 DE OGEN-, NEUZEN-, EN MONDENWINKEL

Teken drie gezichtsvormen naast elkaar op een blad. Bijvoorbeeld een ronde vorm, een perfecte cirkel, een ovaal of een andere vorm. Teken een (horizontale) oog-, neus- en mondlijn maar zorg dat de lijnen per hoofd ten opzichte van elkaar verschillen in afstand. Zet nu de ogen, neus en mond op de betreffende lijnen. Je kan ook variëren met de ogen: ze kunnen nu eens dicht en dan weer ver uit elkaar getekend worden. Zo merken de kinderen dat het gezicht van hun karakter er drie keer anders gaat uitzien door de onderlinge verhoudingen tussen de drie zintuigen.

Daarna laat je hen minstens vier verschillende soorten ogen, neuzen en monden tekenen. Bijvoorbeeld puntjes, streepjes, realistische vormen … Ze mogen alles uitproberen.

Dan vraag je ze nogmaals drie gezichtsvormen met onderling verschillende ogen-, neus-, en mondlijn te tekenen. Ze mogen nu gaan 'shoppen' door verschillende ogen, neus en mond uit te kiezen en in de gezichtsvormen te plaatsen. Zo kom je weer op heel verscheiden karakters uit en laat je zien dat er oneindig veel mogelijk is. Alsook het belang en het plezier van het 'zoeken' naar een juiste kop voor je personage. Dit spelletje kan je ook doen met kapsels, armen, benen, …

2 LICHAAMSTAAL

Behalve oefenen op gezichtsexpressie om je personages meer leven in te blazen, kan je hen ook gevoelig maken voor lichaamshoudingen. Daarvoor kan je een oefening rond figuurschetsen organiseren.

Als we een figuur willen tekenen op een soepele manier moeten we ons personage in verschillende houdingen tekenen. Natuurlijk is het iets dat je vaak moet oefenen om onder de knie te krijgen. Toch kan je met de kinderen op een leuke manier verhoudingen laten onderzoeken en hen doen proeven van allerlei poses. Eigenlijk gaat het hier ook over 'bewuster leren kijken'. Daar begint alles mee.

Plaats de kinderen in een halve cirkel op een stoel en laat telkens één leerling model staan. Deze leerling poseert dan gedurende 4 à 5 minuutjes. De leerling neemt verschillende houdingen aan. Geef als tip dat ze een houding kiezen die ze wel vijf minuten kunnen volhouden. Ze mogen niet bewegen!

De rest van de kinderen 'schetst' het model. Zeg dat ze enkel goed moeten kijken en tekenen wat ze effectief zien. Dit is ook een leuke oefening als opwarmer van een atelier of als ze wat dreigen vast te lopen. Maak het niet langer dan 5 minuten want dan wordt de spanningsboog zwakker en gaan ze zich makkelijker 'verliezen in details'.

Nadien kunnen ze in elkaars schetsboekjes gaan kijken.

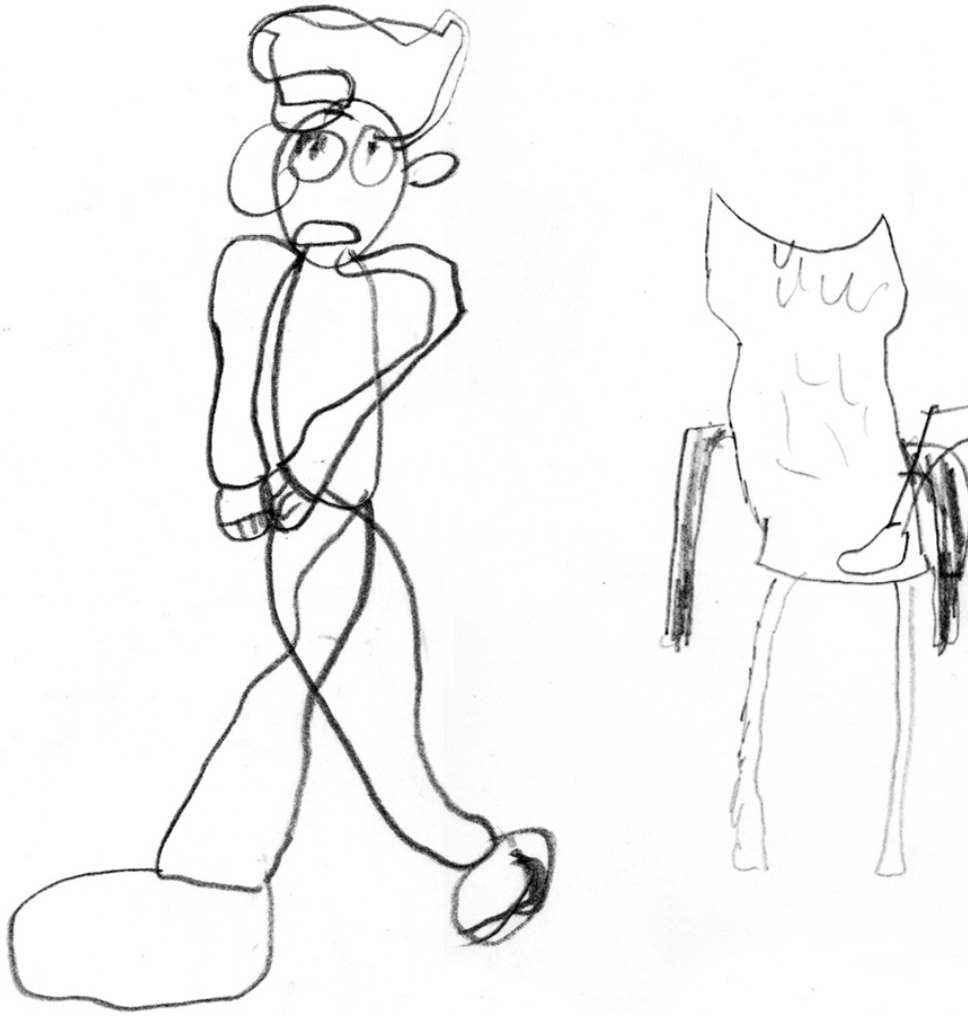

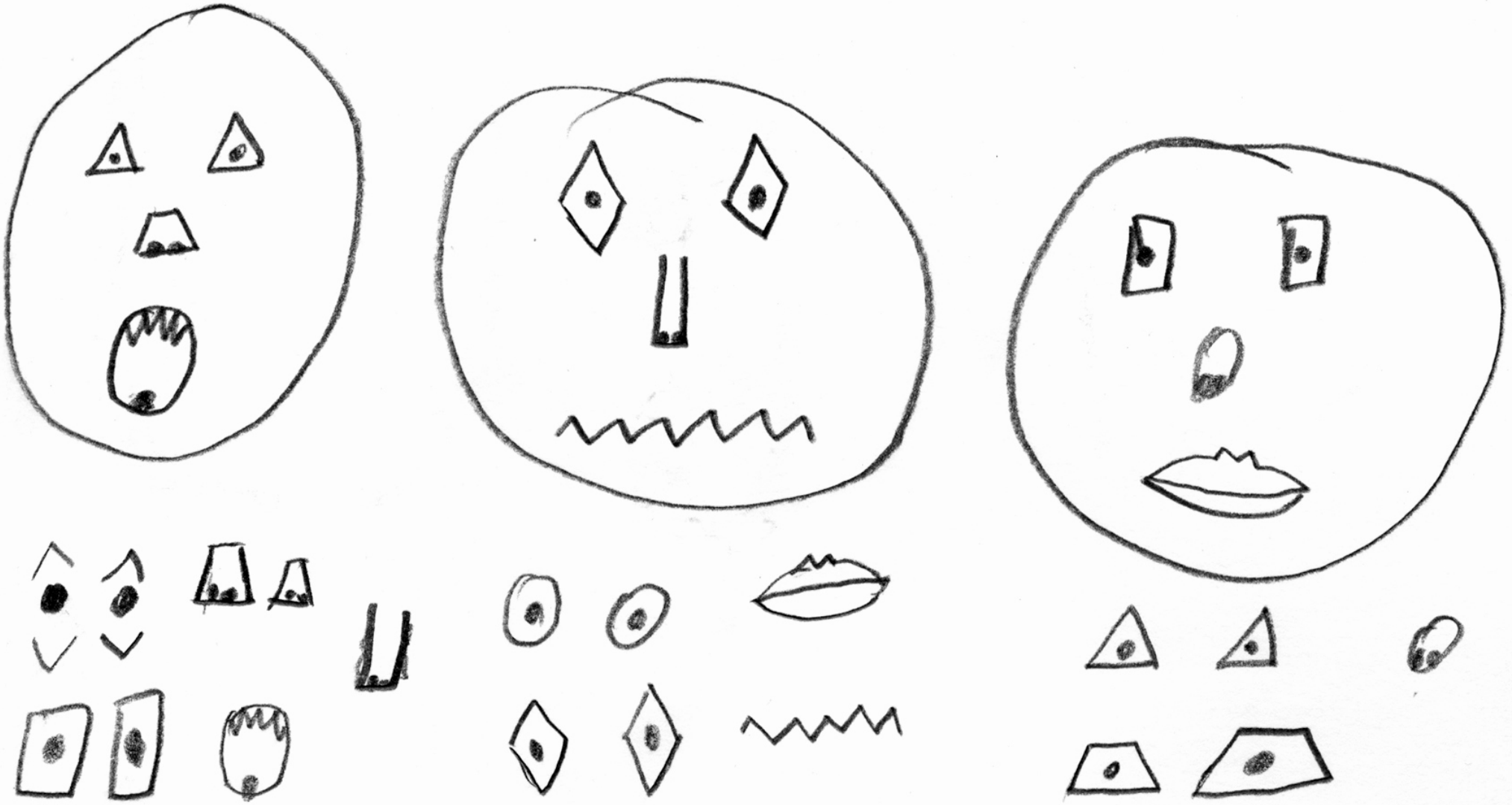

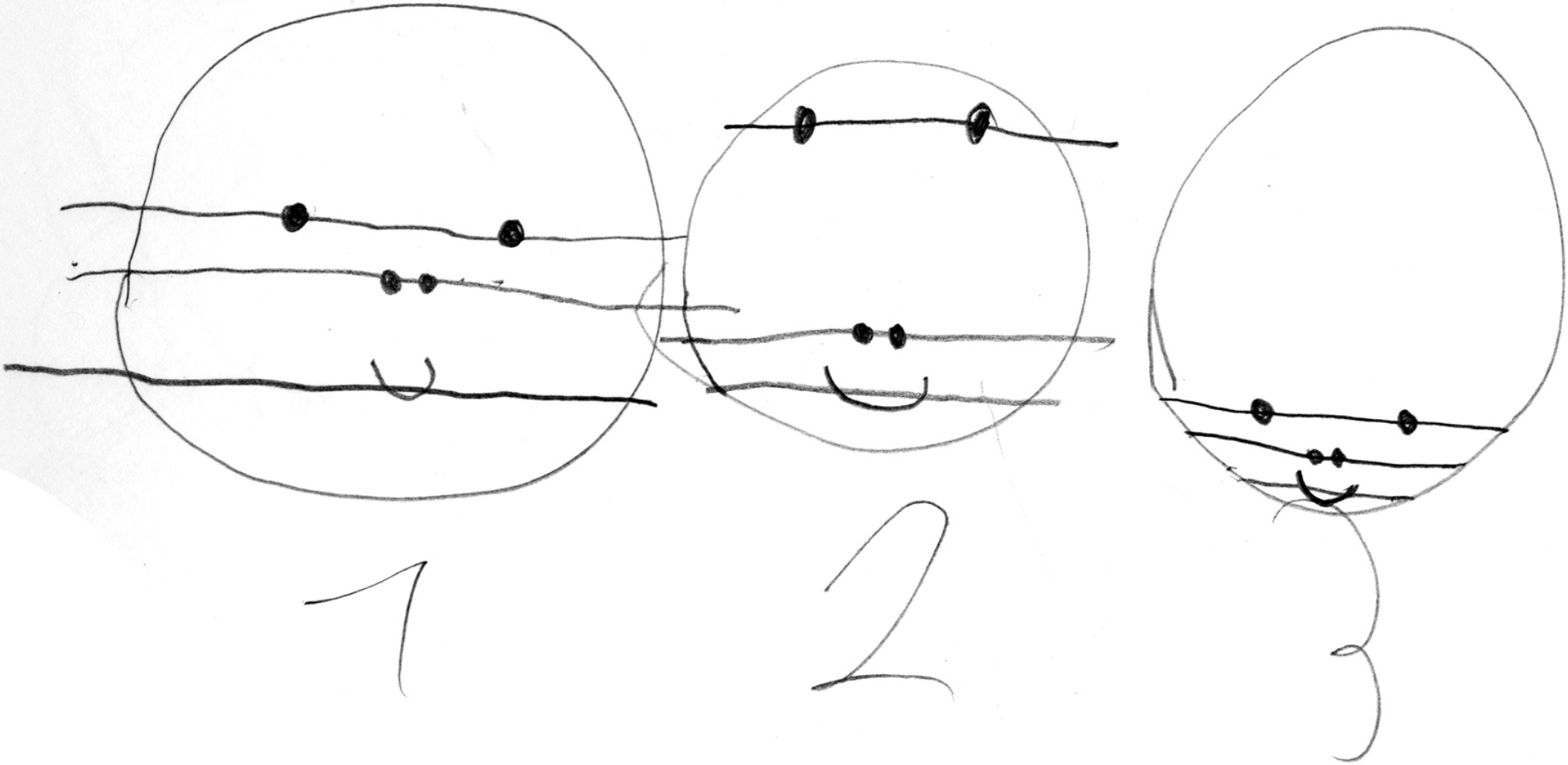
1
2
3

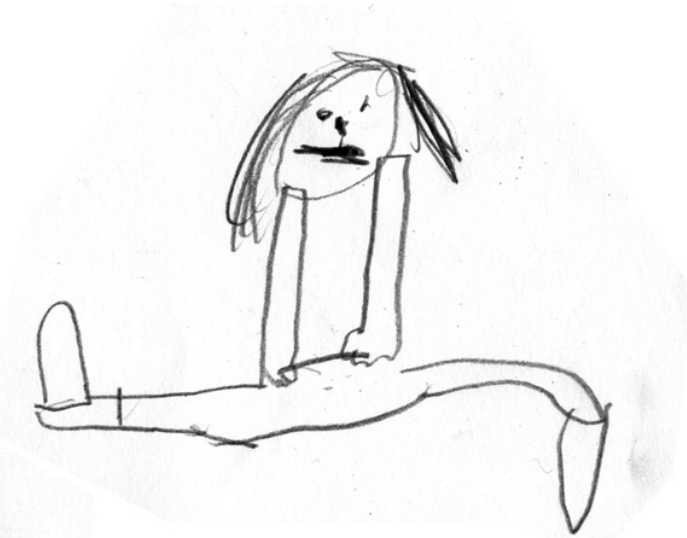

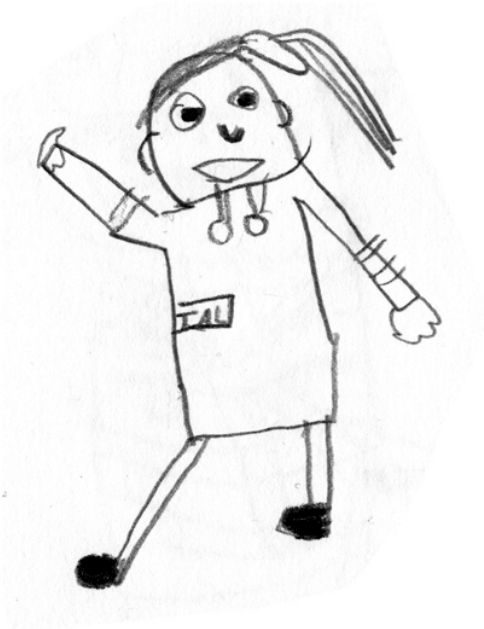
TAU

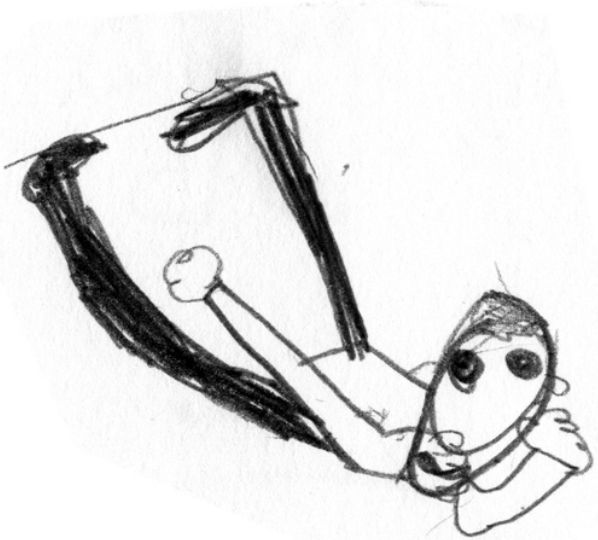

3

(...)

Zeg buurman kakkerlak, krijg je eigenlijk iets voor je muziek?' vroeg de mier op een dag. 'Verdien je er iets mee?'

'Natuurlijk', antwoordde de kakkerlak trots. 'Ik verdien plezier. Veel plezier!'

'Maar krijg je er geld voor? Kun je er iets te eten voor krijgen? Of te drinken? Of een plek om te slapen? Je kunt plezier toch niet opbakken? Je kunt er volgens mij ook geen thee van brouwen. En voor zover ik weet kun je plezier in de koude winter niet in de kachel gooien op te verbranden.'

De kakkerlak moest smakelijk lachen.

'Ach lieve buurvrouw Mier, wat ben jij grappig, ook al kijk je altijd zo ontzettend serieus. Weet je wat jij zou moeten doen? Wat meer genieten! Stop met dag en nacht niets anders doen dan werken. Werk is stom en saai. Ga muziek luisteren, ga zingen, leer een muziekinstrument bespelen! We zijn geboren om te genieten, niet om te werken.'

(...)

fragment uit *De Mier en de Kakkerlak* (*Arabische Sprookjes*, Rodaan Al Galidi)

ATELIER 5 — COMPOSITIE

Bij het maken van een beeld of illustratie wordt er ook gezocht naar een sterke compositie. Een sterke compositie prikkelt, verrast en kan spanning opwekken in het beeld. Het beeld gaat meer spreken.

Je stelt jezelf de vraag: hoe wil ik mijn personages en objecten ten opzichte van de achtergrond en van elkaar in het gekozen decor in beeld brengen?

Stel je voor dat je een schoendoos hebt waarin je het decor van jouw theatertje maakt met allemaal losse elementen (je personages, attributen en objecten). Je kan die op verschillende manieren op je podium zetten en ermee schuiven.

Die of dat komt meer naar links en of meer naar rechts.
Misschien is het wel krachtig om een object juist heel groot of klein weer te geven.
Kan dat personage beter achter of voor dat object staan?
Misschien valt er een stuk van mijn personage uit beeld.
Je kan je ook inbeelden dat je een camera in de hand hebt en jouw theatertje van dichtbij, ver, vanuit een hoek, of van boven of van onder kan bekijken.

TIP

Wanneer je de collage-techniek gebruikt kan je spelen met overlappingen, met voor- of achterschuiven van je beelden, wegsnijden, laten aflopen, ...

Achteraan vind je in bijlage ‘Inspiratielijst’ (p. 65) interessante voorbeelden van hoe sommige illustratoren hun beelden op een bijzondere manier componeren.

ATELIER 6 — STORYBOARD

VOORAF

Dit atelier is een soort culminatie. Het is een manier om alles wat de kinderen hebben ontdekt in de vorige ateliers in hun storyboard te verwerken: nieuwe technieken gebruiken, de expressie van hun personages integreren, een verhaal of een fragment van een verhaal visueel in beeld brengen en tot slot tekst toevoegen.

ACTIES

1 STORYBOARD GEÏNSPIREERD DOOR PIERRE ALECHINSKY

Een storyboard maken is een manier om beeldend te vertellen. Geef de kinderen een groot (bijvoorbeeld A3) en stevig stuk tekenpapier.

Laat ze een kader tekenen in het midden van hun blad. In dat kader maken ze in kleur een tekening bij een verhaal of een fragment dat hun aanspreekt. Dit kan natuurlijk ook een zelfverzonnen verhaal zijn.

De rand van het blad rondom het kader wordt verdeeld in stukjes. Dit kan als (strip)kadertjes maar hoeft niet. Hier kunnen de kinderen de rest van hun verhaal of nog andere losse fragmenten in schetsen. Dat kan bijvoorbeeld ook in zwart-wit.

Als het storyboard klaar is kunnen de kinderen hun verhaal aan de hand van hun tekening aan elkaar vertellen.

Je kan hen ook aanmoedigen om onderaan een zin of twee te schrijven over hun verhaal: een korte dialoog, of misschien zelfs klanken zoals in een strip. Dit is een fijne manier om hen vanuit beeld te stimuleren tot schrijven.

Afhankelijk van de groep is er misschien meer nood aan houvast en opwarmingstijd. Je kan hen dan eerst een ruwe schets (met grijs potlood) laten maken van hun storyboard op een dun blad van hetzelfde formaat.

2 ANDERE SOORTEN STORYBOARDS

Je kan er ook voor kiezen om een 'triptiek' te maken met één beeld uit het begin van het verhaal, eentje uit het midden en één van het einde. Om de opdracht binnen een beperkte tijd te realiseren kan je voorstellen om één grote tekening te maken en twee kleintjes.

Maar je kan hier ook op een filmische manier te werk gaan. Nodig hen uit om een close-up, een medium-shot en een long-shot (panorama) te bedenken om een fragment uit hun verhaal weer te geven.

Het kan nog eenvoudiger. Aan de hand van één A3 tekening kunnen ze hun verhaal mondeling vertellen. Ze kunnen aan de achterkant het verhaal noteren. Ze kunnen één zin uit het verhaal pikken om op een leuke manier in hun illustratie verwerken. Bijvoorbeeld door te stempelen, met Chinese inkt te tekenen, woorden uit hun moedertaal te integreren, ...

3 WALL OF PROCESS

Het geeft de kinderen zeker voldoening om de storyboards een plekje te geven op de wall of process en andere klassen en ouders uit te nodigen om te komen kijken: een kleine expo. Bezoekers krijgen zo ook een beeld van het werkproces.

"Een meisje kwam me naar het einde van het project vertellen dat ze op de speelplaats een gedicht had bedacht (over een banaan) en dat dat nu haar verhaal was. Personages of verhaaltjes die ze had bedacht in vorige ateliers interesseerden haar niet meer. Ze was in de ban van haar gek rijmpje, wat ik prima vond. Nadat ze haar storyboard bij haar gedicht gemaakt had (ze werkte heel snel maar neigde om in de uitwerking ook op 'safe' te spelen), stelde ik voor nog aan een versie met inkt te werken. Een materiaal dat ze wel leuk vond maar waar ze minder controle over had. Ze maakte een tweede versie en ze vond beide creaties leuk."

Inge Bogaerts

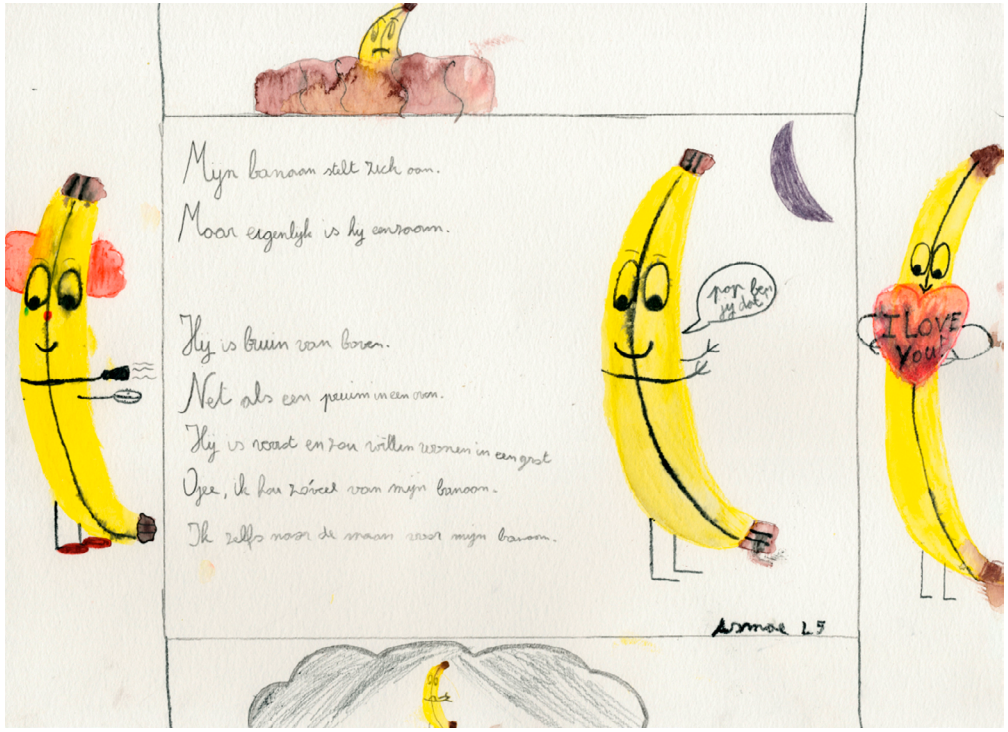

MIJN BANAAN STELT ZICH AAN.

En hij vroot.

handen

omhoog!

Asmoe L3

Ridalloh . L4
4 jaar
3 jaar
2 jaar
1 jaar
LALALA
LALALA

TOT SLOT

"Tijdens het project werd er soms gevraagd, ook vanuit de leerkrachten, om de kinderen 'te leren tekenen'. Dat vind ik persoonlijk een gevaarlijke piste omdat je dan in een aantal ateliers een stappenplan zou moeten ontwikkelen met basis tekenoefeningen, beginnende van nul. Dat was helemaal niet de bedoeling van dit project. Het gaat om het uiten van eigen ideeën en verhalen, geïnspireerd door sprookjes over de grenzen heen. En dit dan vooral in een getekende vorm.

Tekenen en schilderen zijn meer evidente manieren waarin ze zich kunnen uitleven, binnen hun eigen mogelijkheden, en die ik als begeleider probeer te stretchen, open te breken. Ik gaf een paar tips, zoals 'goed leren kijken' wat ik in de modeltekenoefening verwerkte, het meermaals herhalen dat geduld belangrijk is, dat het soms vooral om proberen gaat en dat mislukken en uit je comfortzone komen daar allemaal een vast onderdeel van zijn. Noodzakelijk om te kunnen groeien. Dat vonden de kinderen (net zoals de meeste mensen) niet altijd makkelijk. Het moest van de eerste keer 'lukken' of 'mooi' zijn. 'Het resultaat' was zo belangrijk!

Ik begrijp — en vind het ook nodig — dat leerlingen tools of een kader aangereikt krijgen. Die geef ik aan de hand van materialen en meerdere speelse oefeningen. Ik laat ze nadenken, of beter: ervaren. Om bijvoorbeeld een hond te tekenen zonder dat zogenaamd technisch onder de knie te hebben of vaak gedaan te hebben. Ze mochten altijd naar een foto kijken maar bij de meeste kinderen kwam er iets uit dat vaak 'een hele expressieve hond' bleek te zijn.

Met het traject *Meer dan duizend verhalen* wilden we kinderen vooral ondersteunen om hun eigen emoties en associaties uit te drukken via beeld, zonder te vervallen in stereotiepen of imitaties. Doordat ze in een langduriger reeks van ateliers werden ondergedompeld kregen ze ook voeling met hoe een proces verloopt, ontdekten ze daar het belang van (sommige dingen moeten kunnen rijpen, even blijven liggen enzovoort). Door verschillende ervaringen op te doen gaan ze daarna anders en bewuster gaan kijken naar beeld(verhalen) en tekeningen."

Inge Bogaerts

Martin Salisbury en Morag Styles

"In this increasingly visual world, it is essential that children learn the skills of looking, appreciating and interpreting visual material, including its design. This is something most children do quite naturally at an early age as they are drawn to pictures, colour and form, but this instinct can be developed and enhanced by enlightened teaching and by learning how to analyze visual texts insightfully."

Een speciaal dankwoord aan de scholen De Bladwijzer in Genk en De Kievit in Hasselt, die mij het vertrouwen gaven om dit project bij hen te realiseren. In het bijzonder aan directeurs Nico Nys en Wilfried op 't Roodt, en aan de leerkrachten van het 4de, 5de en 6de in De Bladwijzer, en van de 6de klas in De Kievit. En natuurlijk aan alle kinderen!

BIJLAGEN

TEKEN- EN SCHILDERMATERIAAL

1 POTLOOD

MATERIALEN

- kleurpotloden
- grafietpotloden (de klassieke grijze potloden)
- aquarelpotloden (+ waterpotje, vod en penseel)

WERK WIJZES

- Arceren.
- Enkel contouren en lijnen gebruiken.
- Variëren in druk: hard duwen, zacht duwen.
- Verschillende kleuren in laagjes over elkaar.
- Schrapen (met een mesje of een schaar) en uitvegen.
- Degradé: van licht (zacht) naar donker (hard).
- Experimenteer met verschillende grafiet potloden. Bijvoorbeeld: HB, 2B en 8B (zorg dat de potloodnummers uit elkaar liggen). H's zijn hard: lichtgrijs en vegen niet uit. B's zijn vet: veel donkerder en vegen meer uit.

2 INKT

MATERIALEN

- tekenpennetje
- Chinese inkt
- ecoline
- penselen (dikke, dunne, puntige en vlakke)
- vodden
- inkt- en waterpotjes
- rietpennen

WERK WIJZES

- Tekenen en schilderen met inkt.
- Papier (deels) natmaken en de inktvlekken laten vloeien.
- Tekenen, schilderen en inktvlekken met elkaar combineren.

3 VERF

MATERIALEN

- waterverf
- gouache/plakkaatverf
- friscostokjes
- schildervodden
- penselen (dikke, dunne, puntige en vlakke)
- inkt- en waterpotjes

WERK WIJZES

- Waterverf om transparant te werken. Maak je penseel altijd goed nat.
- Gouache om dekkend of in laagjes te werken. Al kan je met gouache ook waterig werken. Laat elke laag goed drogen als je in lagen werkt.
- Demonstreer hoe ze op een juiste manier hun gouache moeten gebruiken: doe een beetje verf uit de tube in een mengschaaltje of haal met een stokje een beetje verf uit de tube. Doe er met een penseel een beetje water bij en meng eerst de verf tot ze soepel genoeg is. Als er kleine belletjes komen is de verf klaar om vlot mee te schilderen.
- Kleuren mengen. Hiervoor hoef je enkel de basiskleuren aan te schaffen: rood, geel, blauw, zwart en wit. Begin altijd met de lichtste kleur en voeg dan een klein beetje van de donkere toe. Je kan makkelijk verdonkeren en moeilijker verlichten. Zo voorkom je verspilling.

4 HOUTSKOOL EN KRIJT

MATERIALEN

- houtskool
- pastelkrijt
- kneedgom (optioneel)
- fixatief (optioneel)

WERK WIJZES

- Tekenen en weer uitvegen.
- Horizontale en verticale lijnen tekenen.
- Volle lijnen en vlakken aanbrengen maar niet helemaal uitvegen. Of een lijn tekenen op een uitgeveegd vlak.
- Met de kneedgom kan je partijen weghalen uit vlakken.
- Een spuitbus met fixatief kan gebruikt worden om de tekeningen te fixeren zodat ze niet meer uitvegen. Hou genoeg afstand van het blad en doe het buiten of met ramen open. Haarlak is goedkoper, maar zal waarschijnlijk vergelen op termijn.

5 COLLAGE

MATERIALEN

- degelijke scharen
- papier (gekleurd papier, tijdschriften, ...)
- lijmstiften of rubbercement
- snijmes en snijmat

WERK WIJZES

- Je kan kiezen om met gekleurd papier te werken, met tijdschriften of een combinatie. Om te plakken kan je ook rubbercement gebruiken. Deze lijm kan je nog gedurende een paar uur losmaken om iets te herpositioneren.
- Leg eerst alle geknipte onderdelen op je blad en zoek en schuif tot je tevreden bent vooraleer je alle onderdelen vast lijmt (compositie).
- Gebruik het snijmes en de snijmat enkel voor oudere kinderen. Voorzie een EHBO-kist en demonstreer goed hoe het moet. Houd altijd je hand achter het mes wanneer je snijdt.

PAPIER

Zorg steeds voor voldoende schetspapier (A4 printpapier), een steviger tekenpapier (minstens 120 gram) en idealiter ook een soort aquarelpapier (minstens 200 gram) of een ander papier dat veel water kan opnemen voor de inktentechniek of schildertechniek.

SCHETSBOEKJES

Voor dit project is het aangeraden om voor alle kinderen een eigen schetsboek (met blanco tekenpapier) te voorzien. Dat is een boekje om ideeën in te schrijven of schetsen in te maken. Een persoonlijk werkboekje om dingen uit te proberen.

***Arabische sprookjes*, Rodaan Al Galidi**
ill. Geertje, Alders, Haarlem: Gottmer 2017

***Duizend-en-één-nachtmerries*, Rodaan Al Galidi**
Amsterdam: uitg. Jurgen Maas, 2017

En toen, Sheherazade, en toen?
***Uit de verhalen van Duizend-en-één-nacht*, Imme Dros**
ill. Annemarie van Haeringen, Amsterdam: Leopold, 2017

***Sindbad de Zeeman*, Quentin Gréban**
Rijswijk: De Vier Windstreken, 2013

***Sprookjes van overal*, Thé Tjong-Khing**
Haarlem: Gottmer, 2018

***Sprookjes met de kleur van henna*, Riet Wille**
ill. Averik d'Or, Wielsbeke: De Eenhoorn, 2019

***Twintig parels, Verhalen uit Duizend-en-een-nacht*, Ed Franck**
ill. Martijn van der Linden, Antwerpen: Davidsfonds Infodok, 2017

***De vertellingen van duizend-en-één-nacht*, Richard van Leeuwen**
ill. Floris Tilanus, Amsterdam: uitgeverij van Oorschot, 2019

***Aladdin*, Sjoerd Kuypers**
verschillende illustratoren, Hoorn: Hoogland & Van Klaveren, 2019

Het grote Grimm boek
Tielt: Lannoo, 2012

***De Sprookjesverteller*, Thé Tjong-Khing**
Haarlem: Gottmer, 2007

***De dertig mooiste verhalen van de sprookjesverteller*,**
Thé Tjong-Khing
Haarlem: Gottmer, 2010

De sprookjesverteller — Sprookjes van Andersen
Haarlem: Gottmer, 2016

***De Omgekeerde Wereld*, Atak**
Hij gebruikt acrylverf en werkt in lagen boven elkaar waarvan hij sommige stukken transparant aanbrengt zodat je de lagen eronder kan zien. Dit kan je ook met plakkaatverf proberen.

***Cardiogramme*, Anne Herbauts**
Je kan op eenzelfde manier een soort stripje maken en werken met verschillende grafietpotloden, door soms hard en zacht op je potloden te duwen, sommige dingen in te kleuren, bij andere stukken enkel een lijn te gebruiken of stipjes, streepjes, tekst, ...

***Farwest*, Kitty Crowther**
Kijk hoe zij de bergen en het paard in onrealistische kleuren zet maar je toch bergen en een paard herkent! Ze tovert met haar kleurpotloden.

***Goeiemorgen, beste buur*, Maria Dek**
Gemaakt met gouacheverf. Je kan de penseelstreken nog zien. Let ook op de schaduwen. Die zijn er met een transparant grijs/beige overheen gezet.

***Max en de Maximonsters*, Maurice Sendak**
Sendak heeft zijn fijne en gedetailleerde tekening met een zwart pennetje of een tekenpen en Chinese inkt getekend, het even laten drogen en dan ingeschilderd met waterverf.

***Petites météorologies*, Anne Herbauts**
Voor dit boek gebruikt Anne een gemende techniek: gekleurd papier, bedrukt papier (bijvoorbeeld: een tijdschrift), verf en een donker grafietpotlood. Dat resulteert in erg sfeervolle illustraties.

***Mijn wonderlijke oom*, Yvonne Jagtenberg**
Een eenvoudige zwarte lijn en dan geschilderd met gouache die transparant wordt gebruikt, of met waterverf. De illustrator kiest bewust voor veel witruimte. De illustraties ademen.

***Mevrouw Ja & Meneer Nee*, Inge Bogaerts**
Collagetechniek: gekleurd papier en kleurpotlood voor details en schaduw.

***Rood Rood Roodkapje*, Isabelle Vandenabeele**
Een druktechniek met linosnede of houtsnede, in slechts twee kleuren. Je kan zelf drukken met geknipte vormen uit een steviger karton en met gouacheverf die je nat genoeg aanbrengt op je kartonvormen. Druk dan het beschilderd karton op je blad als een stempel.

Sinds 2000 neemt MUS-E Belgium een voortrekkersrol op binnen de participatieve kunsten. Als tweetalige organisatie brengt ze actieve kunstbeleving binnen het bereik van verschillende doelgroepen, ongeacht hun voorkennis of achtergrond. Deelnemers worden uitgenodigd in de wereld van kunstenaars te stappen tijdens co-creatie trajecten waarbinnen verbeelding, experiment en dialoog centraal staan.

Meer dan 50 MUS-E kunstenaars realiseren jaarlijks 200 langdurige trajecten in Brussel, Vlaanderen en Wallonië. Hiermee bereikt MUS-E Belgium een divers publiek van ruim 3.000 deelnemers.

Samen met scholen, kunstinstellingen en andere partners bouwen we aan een duurzaam verhaal van expressie en verbinding.

MUS-E Belgium doet beroep op een uitgebreid netwerk kunstenaars uit verschillende disciplines: dans, beeldende kunst, woord en theater, muziek, media, … Samen met hen geeft MUS-E Belgium artistieke co-creatie een volwaardige plaats binnen het kunstenlandschap van vandaag.

www.mus-e.be

PROJECTBEGELEIDING: Inge Bogaerts (ism. Villa Verbeelding)
SCHRIJFATELIER: Laila Koubaa
COÖRDINATIE: Patrick Jordens
REDACTIE: Inge Bogaerts en Patrick Jordens
VORMGEVING: Nousjka Daniëls
CORRECTIE: Liesbeth Stas
FOTOGRAFIE: Belbachir Boumedienne
TEKENINGEN: leerlingen van het 4de, 5de en 6de van De Bladwijzer, Genk

Met de steun van Literatuur Vlaanderen

V.U.: Tom Goris, MUS-E Belgium — 2020
ONTWERP: Nousjka Daniëls en Patrick Jordens

MUS-E BELGIUM | ARTS PARTICIPATION CO-CREATION

Villa Verbeelding